

Милош М. Јовановић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет

АПРИОРНА ИСТОРИЈА У СВЕТЛУ ХАНДКЕОВЕ ПОЕТИКЕ И КАНТОВЕ ФИЛОЗОФИЈЕ ИСТОРИЈЕ

У раду се успоставља веза између историозофске позиције немачког филозофа Имануела Канта и схватања историје савременог аустријског књижевника Петера Хандкеа и на основу једног таквог могућег књижевно-филозофског оквира тумачи се историја на крају 20. и почетку 21. века. Основни став Кантове филозофије историје јесте да је историја а priori могућа када предсказивач сам ствара и припрема догађаје које унапред навешћује. Исту филозофију налазимо и код Петера Хандкеа садржану у тези о постојању субјекта историје пре историје, који, дакле, унапред ствара историју. Постојати пре историје значи ту историју унапред и независно од чињеничног историјског тока креирати, наговештавати и спроводити у дело. Априорна историја је одавно припремљена, окамењена историја која Другог унапред елиминисе са историјске позорнице, она само ствара привид некаквог историјског кретања и историјских промена. У априорној историји све је одавно већ одлучено и окончано.

Кључне речи: Имануел Кант, Петер Хандке, филозофија историје, историја а priori

1. Кантова филозофија априорне историје

У тексту *Сјор међу факултетима. Други одељак. Сјор између филозофског и правног факултета* (Кант 1974: 181) Кант расправља, између осталог, и о априорној историји. Овакав спој речи могао би на први поглед да остави утисак да се ради о нелогичности или некаквом оксиморону будући да противречи свим уобичајеним дефиницијама историје као свему ономе што се de facto збило у прошлости. Кант тражи одговор на питање о делу историје људског рода, и то не из прошлог, већ из будућег времена, надилазећи тако све емпиријски засноване филозофско-историјске концепције својих савременика рационалиста и просветитеља, али и романтичарски инспирисаних историчара, чије филозофско-историјске концепције израстају на истој просветитељској парадигми превазилажења мита од логоса (Гадамер 2010: 201-221) и који су прави и једини задатак историчара видели у понирању и уживљавању (Einfühlung) у дух прошлог времена који као такав треба истра-

1 mzmajski@gmail.com

жити и спознати у његовом тоталитету или, како би Леополд фон Ранке рекао, „wie es eigentlich gewesen“². Део историје људског рода из будућег времена Кант ближе одређује као „део оне историје која предсказује“ (eine vorhersagende Geschichte) и „која се, ако се не одређује по познатим природним законима (помрачење Сунца и Месеца), зове гатање (wahrsagend), иако је природно. Али ако се не може добити друкчије до натприродним саопштењима и проширивањем видика у будућност, онда се зове прорицање (weissagend, prophetisch)“ (Кант 1974: 181). Дакле, чак и предсказујућа историја, која је као нека врста научно фондиране ‘футурологије’ усмерена ка будућем и његовом разоткривању, али која нужно остаје заробљена у границама једне научне претпоставке, јер јој је поглед усмерен ка нечему за шта јој недостаје опипљиво искуство, чак и таква историја мора бити утемељена на некаквој емпирији која претходи сваком сазнању и предсказању, дакле, мора бити укореењена у познатим природним законима (опипљивим законима који се темеље на конкретном, реалном искуству – по нашем тумачењу), а сваки појавни облик такве историје, који занемарује емпирију и природне законе и који се служи натприродним објашњењима, не представља ништа друго и ништа више до најобичније гатање и прорицање. Кант каже у наставку да „онај ко у свом прорицању ошљари (pfuschert), ко се тиме бави без знања и поштења, тај гата, од Питије до Циганке.“ (Кант 1974: 181)

На питање како се будућност на тај начин може спознати, како је уопште могуће знати нешто што лебди изнад опипљивог искуства, Кант тврди да је то могуће као „предсказујућа приповест историје (wahrsagende Geschichtserzählung) онога што предстоји у будућем времену, па, према томе, као а priori могуће представљање (Darstellung) догађаја који тек треба да се одиграју“ (Кант 1977: 351). Али, не само то. Тако долазимо до реченице кључне за Кантово уобличење појма историје а priori и за разумевање те идеје у контексту Хандкеовог књижевног стваралаштва. Спознавање будућих догађаја није, међутим, само представљачка делатност, једно могуће конструисање историје од стране онога ко ту будућу историју у првом реду спознаје, али и прави претпоставке о њеном могућем току у будућности. Кант каже да је *историја а priori* могућа „када предсказивач сам с *и* в а р а и *п*рипрема догађаје које унапред навешћује“ (Кант 1977: 351).³ Предсказивач историје није, дакле, само пасивни посматрач и тумач историјских догађаја, његов задатак се не исцрпљује искључиво у представљању историјских догађаја онако како би они у будућности могли да се одвијају, већ он пре свега постаје неко ко догађаје припрема, креира и низом делатности их унапред наговештава. Могло би се чак ићи дотле и устврдити да једном ‘априорном историچارу’ уопште и није потребно тумачење нити предсказивање историје у смислу њеног могућег представљања на основу постојећег искуства из

2 „Онако како је заправо било“.

3 „Wie ist aber eine Geschichte a priori möglich? – Antwort: wenn der Wahrsager die Begebenheiten selber macht und veranstaltet, die er zum voraus verkündigt.“ Ми подвлачимо.

прошлости и садашњости, да је он само условно речено предсказивач, а све то јер је он ту историју унапред већ припремио и створио, па би евентуални другачији исход од оног унапред замишљеног и осмишљеног био у неку руку немогућ. Кант у наставку наводи примере историје а priori. Ту читамо следеће:

Јеврејски пророци су добро прорекли да њиховој држави за краће или дуже време предстоји не само пад него и слом, јер су они сами били виновници те њене судбине. – Они су, као вође народа, оптеретили поредак толиким црквеним и другим грађанским дажбама које су проистикале из првих да је њихова држава постала потпуно неспособна да постоји и сама за себе, а још мање у односу на суседне народе, и било је природно што су се „јеремијаде“ њених свештеника узалуд чуле. А пошто су тврдоглаво остајали при уређењу које су сами створили, а које је било неодрживо, могли су тако сами непогрешиво предвидети и коначан исход.

И наши политичари, уколико им то њихов утицај допушта, чине то исто, па су и исто толико срећне руке у свом предсказивању. – Људи се морају узети онакви какви су, кажу они, а не какви би требало да буду према сновима цепидлака који не познају свет или добронамерних занесењака. То онакви какви су треба, међутим, да значи: онакви каквима смо их учинили неправедном присилом и издајничким смицалицама које су влади стављене на располагање, то јест јогунасти и склони побуни; отуда, наравно, кад влада мало попусти дизгине, проистичу жалосне последице које потврђују тачност пророчанстава оних тобоже мудрих државника.

И свештеници каткада проричу потпуно пропаст религије и скору појаву Антихриста, радећи притом управо оно што је потребно за његов долазак, јер не мисле на то да својој заједници уливају у душу морална начела која воде бољему, већ им као најглавнију дужност постављају строго поштовање прописа и наслеђену веру, који томе посредно треба да допринесу, иако се из њих, додуше, може родити механичка једнодушност, као у неком грађанском уређењу, али не и једнодушност моралног осећања. А онда јадикую над безверјем које су сами створили и које су, дакле, могли навести и без неког посебног пророчанског дара. (Кант 1974: 181-182)

О априорној историји и законом наметнутом прикривању истине као једном могућем појавном облику априоризма реч је и у осмом одељку истог есеја под насловом *О њешкоћама на које наилази публицитетски максима усмерених ка највећем добру читавог света* (Кант 1974: 188). Наводимо овај део као илустрацију механизма једног могућег априорног облика тадашње владавине.

За народ Велике Британије представљало би увреду величанства ако би се рекло да је та држава *неограничена монархија*, већ би требало да је то уређење у коме два дома парламента, као представници народа, *ограничавају* вољу монарха, иако сви добро знају да је његов утицај на народне представнике тако јак и тако неминован да ти поменути домови одлучују само оно што он жели и што предложи преко свог министра. А он опет који пут

предложи и одлуке за које зна да ће народ оповргнути, па чак и *ради* на томе (нпр. поводом трговине црним робљем), како би пружио привидан доказ слободе парламента. – Такво представљање стања ствари ствара заблуду, тако да се више и не тражи уређење које би се заиста заснивало на правима, јер се сматра да је нађено у већ постојећем примеру. Лажљиви публицитет обмањује народ приказујући му слику тобожње *ограничене монархије*⁴, и то ограничене законом који је сам народ донео, док се његови представници, придобијени подмићивањем, тајно повинују *ајсолућном монарху*. (Кант 1974: 188-189).

А расправљајући у наставку истог есеја о проблему напредовања у људској историји и о немогућности решења тог проблема непосредно искуством, Кант, говорећи о човеку, тврди како „ми имамо посла са бићима којима се, додуше, може *заповедати* шта *треба да чине*, али за која се не може *предсказати* шта *ће чинити*, бићима која у осећају зла које су сами себи нанели, када ово постане збиља опасно, умеју да нађу појачан подстицај да поступају боље него што су поступали пре таквог стања“ (Кант 1974: 184). Даље, немогуће је пренети се на неко ванповесно становиште ума и са тог становишта предвиђати слободне радње, деловање човека као слободног бића, „јер то би било становиште *привиђења* (Standpunkt der Vernunft)⁵ које је изнад све људске мудрости (и изнад свеколиког људског, историјског искуства - М. Ј.) па обухвата и *слободне* поступке човека, које овај додуше може да *види*, али не и са извесношћу да *предвиди* (за божје око ту нема разлике), пошто би му за ово друго било потребно да их доведе у везу са природним законима, али му за будуће *слободне* поступке такво упутство, или путоказ, недостаје“ (Кант 1974: 184). На почетку описана позиција предсказивача, као онога ко унапред ствара и припрема догађаје које унапред навешћује, позиција која историју чини унапред окамењеном, ‘спакованом’, завршеном и која не оставља нимало простора за онај чувени Хегелов идеалистички *средо* према којем је историја света „напредовање у свести о слободи“ (Хегел 2006: 25), таква априорна позиција бива унеколико модификована и ограничена ставом да се човеку може заповедати шта треба да чини, али му се не може наметнути и унапред, а *priori* предсказати шта ће уистину

4 Конкретније о ограниченом монарху и механизму априоризма на истом месту на-лазимо следеће: „Један узрок, чије се својство не запажа непосредно, открива се у дејству које га неминовно прати. – Шта је *ајсолућни монарх*? То је онај по чијој заповести, када каже: нека буде рат, рат одмах почне. – Шта је, насупрот томе, ограничени монарх? Онај који претходно мора да пита народ треба ли заратити или не, па ако народ каже да не треба, онда се и не зарати. – Јер, рат је стање у коме поглавару државе морају стајати на располагању *све* државне снаге. Међутим, владар Велике Британије водио је подоста ратова не тражећи ту сагласност. Према томе, тај монарх је апсолутни монарх, премда по уставу то не би требало да буде; али он увек може да заобиђе тај устав, јер је он помоћу оних државних снага, наиме, тиме што има власт да додељује све службе и достојанства, обезбедио сагласност народних представника. Такав систем подмићивања не сме, наравно, да буде јаван да би успео. Зато остаје под веома провидним велом тајности“ (Кант 1974: 188-189).

5 Тако написано у самом тексту.

чинити, имајући у виду чињеницу да се у основи ради о слободном бићу које слободном вољом и слободним деловањем на историјској позорници може да одлучи да такорећи не буде укалупљено у унапред зготовљене обрасце мишљења и деловања и тако у извесној мери, зависно од датих историјских околности, утиче на промену тока историјског догађаја и на тај начин доведе до прекретнице („*punctum flexus contrarii*“). Дакле, из немогућности извесног предвиђања будућих слободних поступака човека следи у одређеној мери ограничење радикалне позиције историје а priori која (априорна историја) сама по себи, као што смо видели, у основи не оставља никакав простор слободи и слободном деловању.

Извесност предвиђања будућих догађаја угрожена је, према Канту, и чињеницом неодређености удела добра и зла у човековом бићу (Кант 1974: 184). Уколико би се, како се даље тврди, човеку као слободном бићу могла приписати „урођена и непроменљиво добра, премда ограничена воља“, онда би се са великом извесношћу могло устврдити како би човек могао са великом сигурношћу да „предвиди напредовање своје врсте ка бољем“ из разлога што би се то „предвиђање односило на неки догађај који он сам може да произведе“, али имајући у виду случај да „човек не зна у ком су степену добро и зло измешани у његовој обдарености, он не може ни да зна какво дејство сме од њих да ишчекује“ (Кант 1974: 184).

Екскурс: један пример предвиђања/наговештавања историје

Упркос свим могућим релативизацијама Кантове почетне и главне тезе о априорној историји, начелно је могуће разликовати: 1. предсказивање историје или априорну историју у горе описаном смислу од 2. прогнозе или предвиђања могућег тока историје у будућности на основу онога што се већ збило и тренутног историјског стања и ситуације. Један од најбољих и најактуелнијих примера за други случај налазимо код Хантингтона у књизи *Сукоб цивилизација*. У последњем, петом делу ове књиге под насловом „Будућност цивилизација“ Хантингтон (2000: 335) резимира основне тезе теорије сукоба цивилизација и даје скицу једног могућег историјског кретања цивилизација у 21. веку. Хантингтон иронично напомиње да се „историја завршава барем једном, а понекад и чешће у историји сваке цивилизације“, алудирајући на народе, посебно на западну цивилизацију, који, „када се појави универзални ступањ цивилизације, њени народи постају заслепљени оним што је Арнолд Тојнби (Arnold Toynbee) назвао 'илузијом бесмртности'", верујући да је тај степен цивилизације коначни облик људског друштва. (Хантингтон 2000: 335) Тако је, тврди даље Хантингтон, било са Римским царством, абасидским калифатом, Могулским и Отоманским царством, а таква је била и судбина *Rex Britannica*. Каква ће бити судбина *Rex Americana*, то ће се тек видети. Народи таквих универзалних цивилизација или супердржава склони су да своју земљу сматрају обећаном земљом, свеколиким циљем целокупне историје човечанства (Хантингтон 2000: 335). Свакако водећи теоретичар утопијског краја историје цивилизације Френсис Фу-

кујама (Francis Fukuyama) тврди тако да пад комунизма и крај хладног рата откривају један шири процес на делу, што заступа и Пери:

Двадесети век је видео како развијени свет запада у пароксизам идеолошког насиља, док се либерализам прво сукобљавао с остацима апсолутизма, а онда бољшевизма и фашизма и коначно с једним ажурираним марксизмом који је претио да доведе до крајње апокалипсе нуклеарног рата. Али, век који је започео пун самопоуздања у крајњи тријумф западне либералне демократије као да се на свом крају враћа у пуном кругу онамо одакле је кренуо ... до једне уверљиве победе економског и политичког либерализма. Тријумф запада, западне *идеје*, пре свега је видљив у потпуној исцрпљености изводљивих систематских алтернатива за западни либерализам ... Оно чему смо можда сведоци ... јесте крајња тачка идеолошке еволуције човечанства и универзализација западне либералне демократије као коначног облика владавине. (Пери 2000: 632-633).

Ипак, напомиње Хантингтон, „друштва која претпостављају да се њихова историја окончала, обично су друштва чија историја почиње да опада“ (Хантингтон 2000: 335).

Но, било како било, за илустрацију теорије предвиђања историје је од значаја прогноза о току светске историје у 21. веку, коју Хантингтон даје у горе поменутом поглављу „Будућност цивилизација“. Расправљајући о могућностима глобалног рата у делу поглавља под насловом „Цивилизацијски рат и поредак“, рата „који би обухватио најважније државе важнијих светских цивилизација“, Хантингтон тврди да узроци таквог рата могу бити различити и бројни, као, на пример, „због неодговарајуће границе између група из различитих цивилизација“, док је „опаснији извор глобалног међуцивилизацијског рата промена равнотеже моћи међу цивилизацијама и њиховим најважнијим државама“ (Хантингтон 2000: 348). Успон Кине, овог, како у наставку каже Хантингтон, „највећег играча у људској историји, имаће огроман утицај на међународну стабилност на почетку 21. века“, Кине чија је појава „као доминантне силе у Источној и Југоисточној Азији супротна историјски образованим америчким интересима“ (Хантингтон 2000: 348). Хантингтон скицира могући развој рата између САД и Кине у 21. веку.

Претпоставимо, каже Хантингтон, да је година 2010.⁶ Америчке трупе су изван Кореје која се поново ујединила и САД су знатно смањиле војно присуство у Јапану, док на другој страни Тајван и Кина остварују помирење у коме Тајван задржава своју независност, али признаје сизеренство Пекингу и, уз јемство Кине, постаје члан Уједињених нација по моделу Украјине и Белорусије из 1946. Затим долази до убрзаног развоја нафтних ресурса у Јужнокинеском мору, и то углавном под кинеским окриљем, али и са неким регионима под вијетнамском контролом, које

⁶ Подсећања ради, књига *Сукоб цивилизација* објављена је први пут 1996. године, дакле, 14. година пре развијања могућег сценарија светске историје на почетку 21. века, о којем тада говори Хантингтон.

су развиле америчке компаније. Кина, чије је поуздање појачано њеном новоуспостављеном доминацијом, најављује да ће успоставити пуну контролу над целим морем, на које је увек полагала право, док се, на другој страни, Вијетнамци опиру таквим кинеским амбицијама и долази до окршаја између кинеских и вијетнамских ратних бродова, што нагони Кинезе да из освете због свог понижења из 1979. нападну Вијетнам. Вијетнамци траже од Американаца војну помоћ, а Кинези упозоравају САД да остану неутралне, док Јапан и остале азијске нације у таквој ситуацији оклевају. Сједињене Америчке Државе изјављују да не прихватају кинеско освајање Вијетнама, захтевају економске санкције против Кине и шаљу своје ратне снаге у Јужнокинеско море, што Кинези осуђују као нарушавање кинеских територијалних вода и изводе ваздушне нападе на америчке снаге. Напори генералног секретара УН и јапанског председника владе да преговарају о прекиду ватре пропадају и борбе се шире по Источној Азији. Јапан проглашава војну неутралност, а кинеске подморнице и авиони, делујући са Тајвана и копна, наносе озбиљну штету бродовима САД и постројењима у Источној Азији. Индија користи прилику да изврши напад на Пакистан и унизи његове нуклеарне и конвенционалне војне способности, Кина се активира и Иран притиче у помоћ Пакистану са модерним и софистикованим војним снагама. Индија се заглибљује борећи се против иранских трупа и пакистанске гериле, састављене од неколико различитих етничких група, при чему и Пакистан и Индија апелују на арапске државе да им пруже подршку, док Индија упозорава на опасност од иранске доминације у Југоисточној Азији. Једна по једна прозападна влада у арапским земљама и Турској пада, пред исламистичким покретима које покрећу бројне кохорте младих муслимана, а антизападно расположење доводи до масовног арапског напада на Израел. Кина и Сједињене Државе покушавају у таквим геополитичким околностима да добију подршку осталих кључних држава. Како Кина бележи војне успехе, Јапан почиње да се приближава Кини, мењајући свој положај од формалне неутралности до прокинеске позитивне неутралности, да би затим, покоравајући се захтевима Кине, прешао на њену страну. Јапанске војне снаге заузимају америчке базе у Јапану и Сједињене Државе ујурбано евакуишу своје трупе, оне исто тако објављују блокаду Јапана и амерички и јапански бродови спорадично се сукобљавају у Западном Пацифику. На почетку рата Кина је предложила узајамни безбедносни пакт са Русијом, ипак, успеси Кине имају супротан ефекат на Русију од онога који су имали на Јапан, па Кинеска победа и потпуна кинеска доминација у Источној Азији иде против интереса Москве. Русија креће у антикинеском правцу и почиње да јача своје трупе у Сибиру, а бројни кинески досељеници у Сибир ометају то кретање, при чему Кина војно интервенише да заштити своје сународнике и заузима Владивосток, долину реке Амур и остале кључне делове Западног Сибира. Међутим, будући да се борбе између руских и кинеских трупа проширују по централном Сибиру, долази до устанка у Монголији, која

је од раније под кинеским протекторатом. Упркос опсежним улагањима у нуклеарну енергију, Јапан још увек зависи од увоза нафте и то појачава његову склоност да се прилагоди Кини и осигура уток нафте из Персијског залива, Индонезије и Јужнокинеског мора. Током рата, како арапске земље долазе под контролу исламских милитаната, количине нафте из Персијског залива намењене Западу се смањују и Запад све више постаје заистан од руских, кавкаских и централноазијских извора, што исто тако доводи до тога да Запад појачава своје напоре да придобије Русију на своју страну и подржи је у проширењу њене контроле над нафтом богатим муслиманским земљама на њеном југу. У међувремену, Сједињене Државе покушавају да добију пуну подршку својих европских савезника, и мада пружају дипломатску и економску помоћ, они нису склони да постану умешани у рат. Кина и Иран страхују да ће се западне земље евентуално окупити око Сједињених Држава, као што су Сједињене Државе подржале Британију и Француску у два светска рата, а да би то спречили, они тајно користе нуклеарне ракете средњег домета у Босни и Алжиру и упозоравају европске силе да остану изван рата. Као што је то скоро увек био случај са кинеским напорима да заплаше друге земље сем Јапана, та акција има за последице управо оно што је супротно кинеским жељама. Обавештајна служба Сједињених држава примећује и извештава о коришћењу ракета, а савет НАТО-а објављује да оне одмах морају да буду уклоњене. Ипак, пре него што НАТО може да делује, Србија, с циљем да поврати своју историјску улогу заштитника хришћанства од Турака, напада Босну, Хрватска се придружује и две земље заузимају и деле Босну, запленају равете и настављају са напорима да доврше етничко чишћење које су били приморани да прекину деведесетих. На другој страни, Албанија и Турска покушавају да помогну Босанцима, Грчка и Бугарска нападају европски део Турске и Турци напуштају Истанбул повлачећи се преко Босфора. У међувремену, ракета с нуклеарном бојевом главом, послата из Алжира, експлодира изван Марсеја и НАТО врши одмазду жестокиим ваздушним нападима на циљеве у Северној Африци. Тако су Сједињене Државе, Европа, Русија и Индија постали ангажовани у заиста глобалној борби против Кине, Јапана и већине исламских земаља.⁷

Тако би, дакле, према Хантингтоновој прогнози, изгледала историја у 21. веку. У којој мери такво историјско кретање иде онако како га је замислио овај теоретичар с краја XX века, да ли се нешто од онога што је он у својој утицајној књизи „предвидео“ заиста и остварило или не, да ли ће се можда у скоријој или каснијој будућности остварити или ће историја изгледати потпуно другачије, све то за наше питање априорне историје и није толико релевантно, већ је циљ у првом реду увидети јасну разлику између мање или више засноване или незасноване претпоставке о историјском кретању у будућности, с једне стране, и то је управо оно што налазимо код Хантингтона, и априорне историје као унапред

7 Видети детаљније Хантингтон 2000: 348-351.

осмишљене и спровођене историје, с друге стране. У прилог тези да се у случају Хантингтоновог предвиђања не ради ни о каквом априоризму могла би се навести између осталог и чињеница да се ради о делу које је објављено и као такво постало доступно јавности, да, дакле, није реч ни о каквом тајном покушају стварања и припремања одређених „историјских догађаја“, мада би се и на такву тезу могао уложити приговор да се, слично горе описаном случају лажно ограниченог монарха чији систем подмићивања не сме да буде јаван да би успео па зато остаје под веома провидним велом тајности, и овде ради о једној мање више разрађеној геополитичкој стратегији која као једна априорна конструкција мора да остане у тајности, али се јавности презентује у форми једног у односу на праву априорну историју мање више измењеног априорног наговештавања чији је главни циљ да скрене пажњу и поглед посматрача са „правих историјских догађаја“.

Кант у својим филозофско-историјским списима и Хандке у есеју *Правда за Србију* и драми *Вожња чуном* развијају идеју историје а priori која је сродна идеји априорне историје експлициране на почетку овог рада, и која се држи Кантове основне идеје о априорној историји, без њених могућих накнадних релативизација. У наставку ће бити речи о литерарном обликовању ове идеје у књижевности Петера Хандкеа.

2. Петер Хандке и априорна историја Срба

О Хандкеу се писало много и његова позиција у историји књижевности уопште је мање више позната. Књижевник високопоетизованог, херметичног стила и прозе поприлично удаљене од свакодневног, обичног, прозаичног језика, прозе коју многи сврставају у постмодерну, иако он одбија да се сврста у било који књижевни правац, писац убеђен у снагу поетског мишљења које 'растаче' сваки облик појмовног, научног мишљења („Ich bin überzeugt von der begriffsauflösenden Kraft des poetischen Denkens“), али уједно у својим друштвено-критичким есејима и драмама оштар на језику, бескомпромисни критичар савременог империјализма и мондијализма, романтични „житељ куле од слоноваче“ – све су то, условно речено, општа места његове поетике. Оно што је можда мање познато, а што је од важности за нашу тему, јесте очигледна веза између филозофа немачког класичног идеализма Имануела Канта и писца Петера Хандкеа, између Кантове филозофије историје, која није ушла ни у једну од три чувене критике, и Хандкеове идеје априорне историје, развијене у једном његовом есејистичком спису из 1996. године и поетски обликована у драми три године касније. Да ли је Хандке читао Канта па на основу тога тумачио историјске догађаје и дешавања с краја 20. века, ми то не знамо, 'копањем' по Хандкеовој биографији не сазнајемо ништа нити је то за наш предмет интересовања битно. Једним строго иманентним ишчитавањем Канта и Хандкеа веза између идеја филозофа и књижевника постаје очигледна и јасна. О Канту је већ било речи. Идеју историје а priori Хандке је први пут развио у есеју *Зимско пушовање до река*

Дунава, Саве, Мораве и Дрине или Правда за Србију 1996. године, да би је три године касније у драми *Вожња чуном или комад за филм о рату* и поетски уобличио.

Хандке одлучује да путује у Србију, како каже, „од краја рата у Источној Славонији, разарања Вуковара од избијања рата у Босни и Херцеговини“ (Хандке 1996: 7). У младости је помало познавао Београд, где је скоро три деценије пре поновног доласка у Србију деведесетих година као аутор једног немог комада био позван на позоришни фестивал, и од тог једноиподневног боравка остала му је само младалачка или ауторска озлојеђеност због нечувеног немира (због безречне представе) у српској публици која „јужњачки или балкански природно није могла да буде сазрела за тако дуготрајно ћутање на позорници“ (Хандке 1996: 7). Од великог града Београда остала му је у сећању само некаква преблага стрменитост ка ушћу реке Саве у Дунав и ниједна слика воде река, хоризонта затвореног оним типично комунистичким солитерима. Хандке се сада, за време свог другог боравка у главном граду Србије, својевремено оне Југославије, присећа сусрета са Миодрагом Булатовићем приликом случајног проласка поред Клуба књижевника.

У првом реду је Хандке „због рата хтео у Србију, земљу такозваних 'агресора'“ (Хандке 1996: 8). Вукло га је да оде у Србију из једноставног разлога што је хтео да види земљу која му је од свих земаља СФР Југославије најмање била позната и уједно најпривлачнија можда највише због вести и мишљења о њој, најинтересантнија због свих чудних гласина о њој (Хандке 1996: 8). Готово све слике и извештаји протекле четири године за време ратова на простору Југославије стизали су, тврди Хандке, искључиво са једне стране фронта или граница, а уколико се уопште и дешавало супротно, да долазе са друге стране, изгледали су му све више само као пуки „одраз уобичајене стране увежбаног погледа, као слике у огледалима у самим нашим видним ћелијама, ни у ком случају као сведочанство“ (Хандке 1996: 8). Гонило га је нешто иза тог огледала, на пут у земљу Србију, „сваким чланком, сваким коментаром, сваком анализом непознатију и вреднију истраживања или само гледања. И ако сада неко помисли: 'Аха, просрпски!' или 'Аха, југофил!' – ово последње је реч (реч?) *Шпигела* – тај уопште не треба овде даље да чита“ (Хандке 1996: 8 – 9).

Последњих година је, тврди Хандке, било и позива у Југославију, Србију или Црну Гору, али жеља писца је била да избегне да у овим земљама буде „јавна личност, па чак и полујавна“ (Хандке 1996: 9). Замишљао је себе као „обичног пролазника, не чак ни као странца или путника, и то не само у метрополама Београду или Титограду, него у првом реду у мањим градовима и селима, а по могућности повремено и далеко од сваког насеља“ (Хандке 1996: 9).

Хандке помиње два пријатеља из Србије који су „прилично млади отишли из земље, али су кући одлазили у мање-више великим временским размацима“ (Хандке 1996: 10). Један је Жарко Р., преводилац и писац, спикер чланака листова немачког говорног подручја на ра-

дију *Deutsche Welle*. Други Хандкеов пријатељ Србин је Златко Б. кога је Хандке познавао готово деценију свога живота у Салзбургу. Хандке одлучује да заједно са Златком Б., крене на заједничко путовање „његовом Србијом“.

Крајем октобра 1995. кренули су из три различита правца на пут за Београд: један из салзбуршке области попреко кроз Аустрију и Мађарску, други из Келна, авионом Луфтханзе, и трећи из париског предграђа, после вожње кроз Лорен и Швајцарску, из Цириха Свисером, уз пратњу С. Тако је, каже Хандке, почело једно од ретких путовања у његовом животу које није предузео сам, и прво на коме је готово све време био у друштву (Хандке 1996: 13).

Хандке прича како је уочи одласка гледао у једном версајском биоскопу филм *Подземље* Емира Кустурице. „Коначно се из пуке вештине приповедања ослободила сила приповедања, тиме што се, наиме, обдареност да се сања, жестока, повезала са опипљивим комадом света, па и повести – негдашњом Југославијом која је младоме Кустурици била домовина“ (Хандке 1996: 14 – 15). „Глупо и злонамерно је деловало много тога што је написано против филма *Подземље*“, каже Хандке, као што је глупа и површна изјава после пројекције у Кану Алана Финкелкрота (Alain Finkelkraut), једног од новијих француских филозофа, иначе, заговорника државности и независности Хрватске у време југословенске кризе, који је, и не погледавши филм, замерио да је „терористички, просрпски пропагандистички“ и сл. (Хандке 1996: 15) А један други филозоф, Андре Гликсман (André Glucksmann), је „на гротескни начин обрнуо ствар тиме што је Кустурици за његов филм, који је видео!, честитао због обрачуна са терористичким српским комунизмом који, за разлику од Немаца, ама баш никакву поуку није извукао из својих историјских недела – постављало се питање: шта је гледао тај ко је тако нешто извукао из филма *Подземље*? Шта тај уопште види?“ (Хандке 1996: 15). *Подземље* је, каже Хандке, настало, створено је, постоји и делује само „из патње, бола и снажне љубави“, а све заједно „истиче **оно Видовито, понекад чак као Видовњачко те друге југословенске повести**⁸, или оно изворно Бајколико, обратимо пажњу на свечани крај филма на острву које се откида од континента, где се тај звекан из филма, наједанпут уопште не више тако збуњен, а камоли блесав, обраћа гледаоцима јасно и најнежније ауторитативно, како то само приличи приповедачу бајке, речима ’Била једном једна земља ...’ (Мени је тамо у биоскопу његова бајка, на жалост, била чак прекратка.)“ (Хандке 1996: 16).

А поводом одлуке редакције *Le Monde* да рашчисти ствари са Кустуричином „просрпском или југофилном задртошћу“, поред „језички офуцане, као даљински управљане рецензије главног филмског критичара“, Хандке пише о извештавању новинара и њиховој (апориорној) мржњи према свему што има везе са целим народом, посебно о чланку жене која је хтела да докаже да је Кустуричин филм, будући „сниман на

8 Ми подвлачимо.

српском тлу (и у српским водама), произведен сигурно уз подршку тамошњих фирми, те је стога кршио трговинске санкције и ембарго које су Уједињене нације завеле против Србије и Црне Горе“ (Хандке 1996: 18). Требало је, према речима те жене, чије име и ближе податке аутор и не наводи и што, додајмо, уопште и не мора да буде релевантно, јер је реч о новинарском дискурсу типичном за априорно извештавање, дакле, извештавање према унапред припремљеним, зготовљеним нацртима, Кустуричин филм скинути са репертоара, повући из оптицаја, јер се косио са свим могућим резолуцијама Уједињених нација, свим могућим правилима филмске и уметничке продукције и „већ само као производ или роба био из основа нешто бесправно“ (Хандке 1996: 18).

Овде само делом, у скицама наведени говор ратних извештача, „готово искључиво *диктиран са унапред заштегнутог ланца*⁹ за пса њушката“ (Хандке 1996: 19), чинио се Хандкеу типичним за ту премоћну групу публикација о југословенском рату, од самог његовог почетка. Уплитањем више усковитланих ступњева реалности губи се додир са непосредном истином извештавања, „јер, шта знамо ако нам се активност своди готово искључиво на гледање (телевизије)? Шта знамо ако у силним телевизијским и компјутерским мрежама само поседујемо знање, без свести о стварном знању које се стиче само учењем, гледањем и учењем? Шта знамо ако пред собом уместо ствари имамо само њену слику или, као у телевизијским вестима, скраћеницу слике или, као у свету мреже информисања, скраћеницу скраћенице?“ (Хандке 1996: 20). Паразита који је померао реалности и гурао их као најобичније кулисе свакако не треба тражити у свести адресата, већ у априорној активности оних који обликују вести и медијског извештавања уопште.

Хандке говори и о случају Срба који су до избијања рата на простору СФР Југославије живели као југословенски грађани равноправни са својим хрватским земљацима, заједно са њима конститутиван народ једне федеративне јединице СФРЈ, и који су уставом за мимо њих новоосновану државу Хрватску предвиђени да буду етничка група другог реда, па је „око 600 000 српских људи, без питања припојених хрватској држави [...] требало да се ’осети као мањина!’“ (Хандке 1996: 23)

У служби креирања априорне историје је пре свега медијска машинерија, док у њеном спровођењу у дело, реализовању на терену пресудну улогу има тзв. нови милитаристички хуманизам (в. Чомски 2000). У следећем пасусу из *Зимског њушовања* уочљиве су неке од стратегија медијског спиновања. Ту читамо следеће:

И тих година ратног извештавања [...] они ([оба преостала ратна народа - М. Ј.] су за објективе и микрофоне међународних расвета и извештача који су их у међувремену уводили, водили, давали им знаке махањем („хеј, партнеру!“), добили, уочљиво, као послушно мученичке изразе лица и заузели су позе по жељи странаца. Ко ће да ми каже да сам у заблуди

9 Ми подвлачимо.

или чак злонамеран, када тако на снимку оног плачног лица жене Close Up иза жице у једном заробљеничком логору видим и послушно извршавање упутстава фотографа међународне новинске агенције, са друге стране жице логора, а само у начину како се жена припија уз жицу видим и нешто што јој је тај трговац фотографија претходно показао? Можда сам у заблуди, можда је паразит у моме оку (дете на једној фотографији увећано, урла, у рукама жене, његове мајке?, а на следећој фотографији далеко у групи као блажено мирно у наручју друге жене, његове праве мајке?) [...]. (Хандке 1996: 28-29).

У описаном поступку новинара међународне новинске агенције долази до расцепа између света живота (према Хусерлу, нем. *Lebenswelt*) и слике о том свету преломљеног кроз фотографски објектив. Слика постаје независна од света и чак супротна у односу на свет. По правилима *camerae obscurae*, под чијим дејством бива уобличена слика света, одиграва се сав медијски рат, априорни рат у којем друга страна, ван хоризонта унапред смишљене историје, бива елиминисана. Слика постаје много уверљивија од света живота, оног света живота (*Lebenswelt*) о којем говори и Хандке помињући Едмунда Хусерла, и који оком непосредног посматрача на терену прати, бележи и приповеда о народу који је колективно а priori проглашен за архезлочинца. У таквој атмосфери оптужени под перманентним дејством медијске слике полако почиње да се осећа кривим. Ту Хандке у интервјуу бечком листу NEWS наводи пример жене која у једном сусрету с Хандкеом приликом његове посете Србије за време бомбардовања, поставља питање: „Па шта хоће свет од југословенског народа? Јесмо ли стварно толико криви да будемо уништени? Као код Кафкиног оптуженика Јозефа К., који се са одвијањем процеса осећа све више кривим. С тим што је овде један оптужени замењен целим једним народом“, каже Хандке у интервјуу за лист NEWS од 11. 05. 1999. године.

На крају уводног дела *Зимског путовања* под насловом „Пре путовања“ Хандке резимира причу о југословенским догађајима с краја 20. века и каже следеће:

И, коначно, дошао сам чак дотле да сам себе – и не само себе – упитао: Има ли то стварно неке везе са оним суровим сном о „Великој Србији“? Нису ли властодршци у Србији, да су о њој заиста сањали, могли сасвим лако да је и остваре? Или, нису ли се ту можда зрнца легендарног песка, неколико међу небројенима, усковитлала, како то бива у распалим царствима, не само у балканским, и нису ли се она у нашим мрачним коморама у иностранству увећала до каменова спотицања? (Недавно се у листу *Frankfurter Allgemeine Zeitung* у, наводно, хроничи четири југословенске ратне године, почело већ у поднаслову са приписивањем кривице за распад земље анонимним састављачима меморандума Српске академије наука, 1986: „Рат у бившој Југославији почео је у научничком кабинету / научници су понудили идеолошко образложење за велики сукоб“). Није ли се онда на крају пре „Велика Хрватска“ показала као нешто далеко стварније, или делотворније, или веће, одлучније и дефинитивније, од оних српских зрнаца сна, поједених

легендом, никада и нигде спојених у јединствену идеју и политику моћи? И да ли ће се историја разбијачких ратова сада можда коначно писати сасвим другачије од тога што стоји у данашњим *сваљивањима кривице унапред*¹⁰ (курзив – М. Ј.)? *Али, није ли историја, управо захваљујући овима, већ одавно записана за сваку будућност? Дефинитивно?*¹¹ Није ли она пре окоштана, као и после 1914, као и после 1941. – окоштана и укотвљена у свести југословенских суседа, у првом реду Аустрије и Немачке, све до следећег ненаданог почетка, до следеће 1991? Ко ће коначно другачије писати ту историју, па макар то било другачије само у нијансама – које би, свакако, допринеле да се народи ослободе те укочености са слика о другима?“ (Хандке 1996: 33-34)

Хандке не улази у дубљу научну расправу о великонационалним идеологијама у Европи 19. и 20. века и њиховим евентуалним реализацијама током историје, и то с правом, јер, подсећања ради, „историчар и песник не разликују се по томе што први пише у прози, а други у стиховима – јер би се и дела Херодотова могла дати у стиховима, па би она исто тако била историја у стиховима, као и у прози – него се разликују по томе што један говори о ономе што се истински догодило, а други о ономе што се могло догодити. Зато и јесте песништво више философска и озбиљнија ствар него ли историографија, јер песништво приказује више оно што је опште, а историографија оно што је појединачно“ (Аристотел 2008: 71-72). Испитујући на трагу Кантовог учења о априорности историје историјска збивања у СФР Југославији, Хандке даје општи филозофско-књижевни оквир за једно могуће тумачење историјских догађаја с краја 20. и на самом прагу 21. века. Овде је посебно занимљив случај када једна страна за коју писац тврди да креира и спроводи у дело унапред осмишљену историју, а то су југословенски суседи и добар део међународне заједнице, оптужује другу страну за историјски априоризам. То је, наравно, случај меморандума Српске академије наука и уметности из 1986. године на који је одмах затим уследио и одговор Академије на оптужбе неких земаља за српске великонационалне планове и разбијање Југославије.

А о априорној историји налазимо следеће речи и у драми *Вожња чуном*:

О овом рату се може говорити само тако како смо ми (ликови интернационалаца у драми, међународна заједница – М. Ј.) о њему говорили, и како ћемо и даље говорити. Други језик о рату је исмевање жртава. [...] Не само језик којим се говори о рату, него и слика рата је наша. Наше је оно универзално: Историја у сликама! [...] Језик је, ипак, споредна ствар. [...] Морамо да будемо светски суд. *Увек морамо да постојимо пре историје*¹² (Хандке 1999: 69-76).

Априорност историје значи, једноставно, претпоставка о постојању неке врсте ‘априорног субјекта историје’, актера повести који свесно и систематски на основу унапред припремљене и разрађене геополитичке

10 Ми подвлачимо.

11 Ми подвлачимо.

12 Ми подвлачимо.

и државне културно-дипломатске стратегије креира једну универзалну културу сећања и унапред осмишљену филозофију повести (којом је обухваћена пре свега будућност) и предодређује ток историјских догађаја у складу са својим интересима, а тај посао 'паковања' и 'стављања у промет' историје данас на прелазу из 20. у 21. век постаје утолико лакши имајући у виду чињеницу да предсказивачу на располагању стоје између осталих међународно-правних *ad hoc* инсталација и медијска, војна и уопште техничка машинерија којима не само да се историја и свет могу креирати према унапред осмишљеним, конструисаним пројектима, већ и уништити и поново створити.

И у речима историчара Хандкеове драме *Вожња чуном или комад за филм о рашу*, једног од ликова драме, језгровито су представљени априористичка делатност и логика империјализма и њен однос према свком облику Другости, логика која је главни предмет Хандкеове критике. Ту читамо следеће:

Мистика не сме да ревидира историју. Историја превазилази мистику. Ако последњу реч имају мистичари, а не ми историчари, на крају долази до тога да је истребљивање Индијанаца било само збивање у предњем плану, док су у пространој позадини *каравани човечанства њовлачили своје сипирале вечности* (курзив – М. Ј.). Јасни подаци, јасан материјал, јасни извори. „У свим својим експертизама доказао сам“, каже историчар, у чијим речима препознајемо једног еволуционистички инспирисаног тумача прошлости, „крystalно јасно: ти си злочиначки народ и жигосаће те цивилизовани свет, све до краја времена. Остао си хорда, а био си то од почетка, упао си овамо из степа на североистоку. Столећима су овдашњи староседелачки народи подносили твој смрад на бели лук и твоје браде. Додуше, наоко си своју веру изједначио са општепризнатим верама, али си, у суштини, био секта неотесаних са одбојним тајним писмом. Стално бити пијан је била обавеза у хорди, а жене, па и своју сопствену, си превасходно силовао. Твој први краљ је био свињар, а његов такмац коњокрадица. Коњокрадица је убио свињара, и постао је други краљ. И тако су, борбом свиње и кљусета, настале твоје династије и наставиле да се нижу, у складу са почетком. У такозваним ослободилачким ратовима си у суштини само био похлепан за турским купатилом са масажом и хуријом седмог неба и убијао си све што ти је од тих других, неоспорно ту прастарих народа изашло пред необријано лице, закрвављене очи и пожутеле зубе. Први светски рат си изазвао опет убиством монарха, и тако си разорио, од цара Августа и краља Артура на овамо, најхуманије царство света. Онда то копиле Југославија један, неспособна да опстане. У Другом светском рату си дозволио да твоји народи бирају између смрти у концентрационом логору, принудног покрштавања и одлажења у партизане, показао си се ревностан у истребљењу Јевреја и Цигана, и бомбардовао си Дрезден, Берлин, Кавентри и Линц, док је твој главни град, недирнут, остао Бели Град. Онда и мртворођење Југославије Два, неспособне да преживи. Па онда тај последњи рат, и у њему ти, свима добро знан – само да би, по историјском узору на веће, далеко веће народе,

слушао, док спаљујеш и мучиш, класичну музику, и да би носио одела по последњој западној моди, револверашки плаве боје, каква носе скоројевићи. Али више него икада сте оптерећени старим митовима; да ли сте ви то, за разлику од народа цивилизованог света, неспособни да дневно око историје разликујете од погрешно вечног дремежа у полусну мита. Ваша мешавина мита и историје: болест која убија – али другог. Она те наводи на помисао да си изабрани народ коме припада ова земља. А кад ти не успе освајање земље, видиш себе разапетог на крст: и разапињеш на крстове друге. [...] Пробуди се, никакав бог не гледа на тебе одозго, него је то интерконтинентални сателит. Све он износи на видело. Ви сте побеђени зато што су други играли на карту јавности – и реклама може да просвети! – а не на карту приватног митоманисања; зато што су се они изражавали у језичким структурама признатим широм света, а не у националним легендама; зато што смо ми васпитавани цивилизованом реториком, док сте се ви у историји зауставили на тој вашој варварској отреситости [...]! (Хандке 1999: 34-37)

„Архисредњовековна хиперационална парамистика“ је, према речима интернационалца, представника такозване међународне заједнице или такозваног света, главна препрека „нецивилизованих“ на њиховом путу да постану део „цивилизованог света“, и зато је као терет прошлости морају одбацити. Истина је, кажу просветитељи еволуционисти, да има примитивних и високоразвијених култура, а међу тим културама постоји само разлика у степену развоја. Заступници овакве теорије културе каква је еволуционизам сматрају да је неоправдано говорити о културном релативизму и о фундаменталној, метафизичкој разлици између култура. Њихово гледиште би пре могло да се означи појмом културни универзализам, чија је основна претпоставка да постоји једна, универзална, светска цивилизација која је у неким културама на нижем, примитивнијем степену развоја, а у другима на вишем степену развоја. Овај став имплицира да „ниже или примитивне културе“ треба да као модел или матрицу према којој ће се развијати преузимају културну матрицу оних култура или цивилизација које су на вишем степену развоја – културну парадигму „виших култура“. По Тајлору (Edward B. Taylor), разумност је начело којим се човечанство руководи у свом замишљању корисних установа, а друштвени се поступци објашњавају позивањем на рационалне процесе мишљења. „Цивилизација стоји у месту кад њоме управља древни обичај који намећу прадедови. Напредак захтева неспутани разум за који је традиционализам антитеза“ (Хач 1979: 33). Само на бази дисконтинуитета у односу на историју и традицију могућ је, према еволуционистима, истински цивилизацијски и сваки други облик прогреса. Тајлор је био водећи идеолог прогресионистичког става по којем сва друштва и установе пролазе кроз поступан и природан процес развоја, а разни народи света представљају различите ступњеве достигнућа дуж те линије еволуцијског напредовања. „Традицијски конзервативизам много је израженији у примитивном него у цивилизованом друштву. Цивилизовани народи свесно побољшавају своје установе систематски

их проверавајући наспрам искустава као и размишљајући о њима, док међу нижим расама постоји тврдоглав отпор најпожељнијим реформама, и напредак се може наметати једино са спорашћу и тешкоћама какве ми из овога века тешко да можемо и замислити“ (уп. Елијас 2001). Расистичке и империјалистичке импликације таквих еволуционистички инспирисаних идеологема су више него јасне. Хандкеова књижевност је покушај обрачуна са свим идеологијама које служе само као инструмент за спровођење у дело много важнијег циља, а то је стварање историје према унапред конструисаним, априорним моделима.

„Спирале вечности“ које „каравани човечанства“ повлаче у „пространој позадини“ су ништа друго до априорне конструкције тзв. фантомске међународне заједнице протејског карактера која континуитет своје званичне, империјалистичке историје темељи на дисконтинуитету спрам историје и традиције народа чији се митови и национална самобитност не уклапају у мозаик априорне конструкције и који су ван видокруга „дневног ока историје“. Континуитет једне историје могућ је, према таквој логици, само на бази дисконтинуитета у односу на оне историје и традиције које нису компатибилне са једном, званичном историјом. Као таква, та званична историја није ништа друго до једна априорна конструкција која нема никакве везе са конкретним историјским искуством и чињеницама и која представља само једнократно средство у остварењу империјалних циљева сваке империје.

3. *Априорна историја и будућности историје*

Појам априорне историје утемељио је Кант критикујући просветитељски појам апостериорне историје, а Хандке је идеју и поетски уобличио у можда највећу критику априоризма. Просветитељска филозофија рационализма на историју гледа као на емпирију о којој је могуће изрицати позитивне и научно-емпиријски проверљиве чињенице. Историографија постаје тако емпиријска наука која позитивистички попут природних наука индуктивном методом прикупља чињенице из прошлости и на основу тих чињеница извлачи закључке о историјским догађајима (уп. Колингвуд 2003). То је уобичајена дефиниција историографије. У позадини прикупљања прошлости и паковања будућности, а све у циљу контроле историје и званичног историјског памћења, увек стоји идеологија као, по класичној дефиницији, лажна макијавелистичка, прагматичка свест. Таквој идеолошкој обојеној историографији није стало до историје, већ до њене употребе, инструментализације.

Све филозофије историје без изузетка су априорни конструкти чији су обавезни елементи почетак, крај и покретачки принцип историје. Идеја априорне историје је метафилозофски концепт који објашњава природу сваке филозофије историје без изузетка. Сваки ‘филозоф историје’ је у ограниченој мери ‘предсказивач’ који предвиђа историјски ток и објашњава историјско кретање. Међутим, историја а priori није само то. Она није само теоријско објашњење, тумачење историјских догађаја,

већ она, поред тога и пре свега, хоће да постане чињеница, историја спроведена у дело. Она је од самог почетка, унапред, окамењена, окостана, непроменљива. Изнад свега, као таква, она претендује на апсолутно важење, на универзалност која унапред елиминише и поништава сваки други облик историјског мишљења и делања. Поред тога, априорна историја је најчешће у најприснијем дослуху са сваким појавним обликом једног крајње прагматичког, макијавелистичког облика политичког мишљења. Она по сваку цену и свим средствима жели да буде једина истинита историја и историја са реалним последицама.

Историја а priori је историја без краја историје, јер никаквог почетка историје у априорној историји никада није ни било, нити макар неке илузије о напредовању у свести о слободи, онако како је Хегел мислио. У априорној историји нема никаквог историјског кретања, јер предсказивач унапред одређује судбину актера историје. Априорна историја је илузија о историјском кретању и напредовању у свести о слободи, илузија упакована и намењена ономе коме се историја предсказује, адресату предсказивања. Као таква, она не оставља простор за било какву дијалектику на историјској позорници и, попут филмског сценарија, унапред додељује улоге својим актерима. Ко је у таквој априорној констелацији предсказивач, а ко неми и немоћни посматрач и адресат, о томе последњи суд, као и увек, доноси историја, али дуго након што је априорна историја већ постала стварност на терену, а адресат са великим закашњењем изашао из зимског сна априоризма.

Литература

Аристотел 2008: Aristotel, *О песничкој уметности*, Београд: Dereta.

Гадамер 1993: H.-G. Gadamer, *Gesammelte Werke, Band 8, Ästhetik und Poetik I, Kunst als Aussage*, Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck).

Гадамер 2010: H.-G. Gadamer, *Gesammelte Werke, Band 1, Hermeneutik I, Wahrheit und Methode, Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*, Tübingen: Mohr Siebeck.

Елијас 1997: N. Elias, *Über den Prozess der Zivilisation*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Елијас 2001: N. Elias, *Proces civilizacije*, Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

Кант 1974: I. Kant, *Um i sloboda. Spisi iz filozofije istorije, prava i države*, Београд: Velika edicija ideja.

Кант 1977: I. Kant, *Schriften zur Anthropologie, Geschichtsphilosophie, Politik und Pädagogik I*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Колингвуд 2003: Р. Џ. Колингвуд, *Идеја историје*, Београд: Службени лист СЦГ.

Пери 2000: M. Peri, *Intelektualna istorija Evrope*, Београд: Clio.

Петровић 2011: А. Петровић, „Поларна Србија. Увод у постисторијску културну дипломатију“, Крагујевац: *Наслеђе*, 17, Крагујевац, 9-27.

Хандке 1996: P. Handke, *Zimsko putovanje do reka Dunava, Save, Morave i Drine ili Pravda za Srbiju*, Priština: Grigorije Božović.

Хандке 1999: P. Handke, *Die Fahrt im Einbaum oder Das Stück zum Film vom Krieg*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Хандке 2000: P. Handke, *Vožnja činom ili komad za film o ratu*, Beograd: Paideia.

Хантингтон 2000: С. П. Хантингтон, *Сукоб цивилизација и преобликовање светског поређања*, Подгорица: ЦИД, Бања Лука: Романов.

Хач 1979: Е. Хач, *Антиројолошке теорије I-II*, Београд: БИГЗ.

Хегел 2006: G. V. F. Hegel, *Filozofija istorije*, Beograd: Fedon.

Хоркхајмер - Адорно 2011: М. Horkheimer / T. W. Adorno, *Dialektik der Aufklärung. Philosophische Fragmente*, Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag.

Чомски 2000: Н. Чомски, *Нови милиитаристички хуманизам*, Београд: Плато.

Miloš M. Jovanović

DIE GESCHICHTE A PRIORI IM LICHT DER POETIK VON PETER HANDKE UND DER PHILOSOPHIE DER GESCHICHTE VON IMMANUEL KANT

Zusammenfassung

In der vorliegenden Arbeit wird die Beziehung zwischen der geschichtsphilosophischen Position des deutschen Philosophen Immanuel Kant und der Geschichtsauffassung des österreichischen Gegenwartsschriftstellers Peter Handke hergestellt und aufgrund eines solchen, möglichen literarisch-philosophischen Rahmens die Geschichte Ende des 20. Anfang des 21. Jahrhunderts interpretiert. Der Grundsatz der Philosophie der Geschichte von Immanuel Kant lautet: Die Geschichte a priori ist möglich, wenn der Wahrsager die Begebenheiten selber macht und veranstaltet, die er dann zum voraus verkündigt. Die gleiche Philosophie findet man auch bei Peter Handke in seiner These über das Bestehen des Subjekts der Geschichte vor der Geschichte, eines solchen Subjekts, also, das die Geschichte im voraus macht. Vor-der-Geschichte-bestehen bedeutet, diese Geschichte im voraus und unabhängig vom tatsächlichen geschichtlichen Lauf schaffen, verkündigen und in Kraft setzen. Die Geschichte a priori ist eine längst vorbereitete, versteinerte Geschichte, die den Anderen im voraus von der historischen Bühne eliminiert, sie schafft nur den Schein irgendeiner historischen Bewegung und Veränderung. In ihr ist alles schon längst entschieden und beendet worden.

Schlüsselwörter: Immanuel Kant, Peter Handke, Philosophie der Geschichte, die Geschichte a priori

Miloš Jovanović

L'HISTOIRE A PRIORI À LA LUMIÈRE DE LA POÉTIQUE DE P. HANDKE ET DE LA PHILOSOPHIE DE L'HISTOIRE DE E. KANT

Résumé

Cet article établit un lien entre la position historiophilosophique du philosophe allemand Emmanuel Kant et la compréhension de l'histoire de l'écrivain contemporain autrichien Peter Handke. À partir d'un tel cadre potentiel littéraire et philosophique, il interprète l'histoire à la fin du XXe et au début du XXIe siècle. La position fondamentale de la philosophie kantienne

de l'histoire est que l'histoire est a priori possible quand le prédicteur lui seul crée et prépare les événements qu'il annonce d'avance. La même philosophie se retrouve également chez Peter Handke dans l'idée de l'existence du sujet de l'histoire avant l'histoire. Exister avant l'histoire signifie créer, annoncer et réaliser cette histoire à l'avance et indépendamment du déroulement historique factuel. L'histoire *a priori* est préparée depuis longtemps, l'histoire pétrifiée qui élimine à l'avance l'Autre de la scène historique ne fait que créer l'illusion d'un certain mouvement de l'histoire et des changements historiques. Dans l'histoire *a priori* tout est déjà décidé et fini depuis longtemps.

Mots-clés: Emmanuel Kant, Peter Handke, philosophie de l'histoire, histoire *a priori*

Примљен 1. октобра 2012.
Прихваћен за штампу новембра 2012.